

Martin Fahlgren

Lenin och Kautsky – en bibliografi

Att Karl Kautsky och hans marxism före 1:a världskriget spelade en mycket stor roll är helt uppenbart. Det var egentligen inte så underligt, eftersom det tyska socialdemokratiska partiet var det största och mäktigaste av alla marxistiska arbetarpartier och Karl Kautsky var dess främste teoretiker.

Kautsky gjorde sig känd som en kraftfull försvarare av den marxistiska ortodoxin mot alla som försökte revidera den. Som den tidens främste uttolkare av marxismen hade Kautsky också stort inflytande i andra partier som ingick i den Andra internationalen. De ryska socialdemokraterna, inklusive Plechanov och Lenin, utgjorde inget undantag, utan de var mycket påverkade av Kautskys skrifter och artiklar.

En författare som grundligt studerat Kautskys stora betydelse för Lenin är Lars T Lih. Hans böcker *Lenin Rediscovered* (2005) och *Lenin* (2011) har också fått mycket positivt bemötande inom stora delar av den "leninistiska" vänstern. Böckerna har inspirerat till en omfattande debatt som Lih själv har deltagit i med ett flertal artiklar och debattinlägg.

På marxistarkivet finns redan ett längre utdrag ur Lihs bok *Lenin Rediscovered*¹ och en kommentar/recension² av densamma och vi kommer även att publicera andra texter som anknyter till frågan.

Samtidigt som vi konstaterar betydelsen av Lihs klagörande studier av Lenins relationer till den tyska socialdemokratin och i synnerhet Kautskys stora betydelse, så bör det framhållas att Lihs uppfattning är inte unik, dvs han är långt ifrån är den förste som noterat Kautskys stora inflytande på Lenin. I själva verket har många före honom påpekat detta. Bland dem kan nämnas Pierre Broué³, Isaac Deutscher⁴, Hal Draper⁵, Paul LeBlanc⁶, Ernest Mandel⁷, liksom italienska Avanguardia Operaia⁸. Det som är Lihs viktiga bidrag är att han på ett mycket grundligt sätt har utrett dessa förhållanden.

Föreliggande artikel är dock inget inlägg i debatten om Lenin och Kautsky, utan den är först och främst ett försök att ge den intresserade en möjlighet att själv ta del av vad Lenin ansåg om Kautsky. Detta genom att redovisa de till svenska översatta texterna där Lenin refererar till Kautsky. Det framgår att Lenin i själva verket bröt med Kautsky först efter 1:a världskrigets utbrott och då därför att Kautsky intog en icke-revolutionär, vacklande hållning i förhållande till kriget.

Att hitta negativa anmärkningar om Kautskys *marxism* i Lenins skrifter innan 1914 är stort sett omöjligt, tvärtom framhåller Lenin ständigt Kautsky som ett föredöme, en stor auktoritet. Däremot är Lenin kritisk mot Kautsky när det gäller dennes ställningstaganden beträffande motsättningarna i det ryska partiet (bl a om partiets stadgar).

Det är viktigt att ha klart för sig Lenins relationer till Kautskys tänkande, inte minst därför att man ska förstå Kautskys betydelse och roll för de ryska marxisterna, såväl mensjeviker som bolsjeviker. Men saken är också av vikt därför att frågan blev mycket känslig under Stalin-

¹ Se Lars T Lih: [Kautsky och Lenin](#)

² Paul Le Blanc: [Lenin och vi: Till det förgångna, tillbaka till framtiden](#)

³ Se text artikeln [Anmärkningar om bolsjevikpartiets historia](#) (från 1962)

⁴ I text boken [Den väpnade profeten](#)

⁵ Se hans [Mytbildningen kring Lenins "partiuppfattning" eller vad de gjorde med "Vad bör göras?"](#)

⁶ Text i boken [Lenin och det revolutionära partiet](#).

⁷ Text i skriften [Om leninismen](#)

⁸ I boken [Lenins partiuppfattning: Från grupper till parti, 1895-1912](#).

epoken, bl a när man hade att värdera Rosa Luxemburg, eftersom Lenins positiva syn på Kautsky stämde illa överens med den stalinistiska bilden av Lenin som en konsekvent anti-kautskyan.⁹

Det faktum att Lenin bröt med Kautsky efter 1914 betyder dock inte att Lenin bestred Kautskys insatser innan dess. Tvärtom fortsatte Lenin att högt värdera Kautsky tidigare bidrag till den revolutionära marxismen, vilket är ganska enkelt att påvisa med citat från senare arbeten av Lenin, vilket vi också här ska göra med ett par exempel.

Det första exemplet är följande, hämtat ur Lenins bok ”Radikalismen...” (eller ”Vänsterismen...”), skriven 1920:

Här vill vi endast anmärka en sak: för mycket länge sedan när Kautsky ännu var marxist och inte renegat, behandlade han frågan såsom historiker och förutsåg möjligheten av att en sådan situation kunde inträffa, där det ryska proletariats revolutionära anda skulle bli en förebild för Västeuropa. Det var år 1902, när Kautsky i den revolutionära Iskra publicerade artikeln Slaverna och revolutionen. I denna artikel skrev han följande:

”I närvarande tid [i motsats till 1848] kan man tänka sig inte endast att slaverna inträtt i de revolutionära folkens led, utan även att den revolutionära tankens och den revolutionära sakens tyngdpunkt alltmer förflyttas till slaverna. Det revolutionära centrum förflyttas från, väster mot öster. Under första hälften av 1800-talet låg det i Frankrike, tidvis i England. År 1848 inträdde även Tyskland i de revolutionära nationernas led ... Det nya seklet börjar med händelser, som bringar en på den tanken att vi går tillmötes en ytterligare förflyttning av det revolutionära centrum, nämligen dess förflyttning till Ryssland ... Ryssland, som mottagit så mycket revolutionärt initiativ västerifrån, kan nu kanske självt vara berett att tjänstgöra som revolutionär energikälla åt västerlandet. Den uppflammande ryska revolutionsrörelsen kan kanske visa sig vara det mäktigaste medlet att driva ut den anda av gubbaktig brackighet och snusförnuftigt politiserande, som börjar breda ut sig i våra led, och skall måhända få stridslusten och den lidelsefulla hängivenheten för våra stora ideal att på nytt flamma upp i ljusan låga. Ryssland har för länge sedan upphört att vara uteslutande ett reaktionens och absolutismens bålverk för Västeuropa. Nu förhåller det sig kanske alldeles tvärtom. Västeuropa håller på att bli ett bålverk för reaktionen och absolutismen i Ryssland ... De ryska revolutionärerna hade måhända redan för länge sedan kunnat göra sig kvitt tsaren, om de inte samtidigt hade måst kämpa även mot hans bundsförvant, det europeiska kapitalet. Låt oss hoppas att de denna gång skall få bukt med båda fienderna och att den nya ’heliga alliansen’ skall störtas snabbare än dess föregångare. Men hur än den nu pågående kampen i Ryssland slutar, skall de martyrer som den tyvärr kommer att frambringa mer än tillräckligt av ej ha gjutit sitt blod och lidit förgäves. De kommer att befrukta den sociala omvälvningens groddar i hela den civiliserade världen och få dem att växa yppigare och snabbare. År 1848 var slaverna en bister frost, som förödde folkvårens blomster. Kanske är det dem nu beskärt att vara den storm som skall bryta

⁹ Se [Lenin och Rosa Luxemburg](#) av Max Shachtman och [Bort med tassarna från Rosa Luxemburg](#) av Leo Trotskij.

Myten att Lenin hela tiden genomskådade Kautsky omhuldas fortfarande av en hel del personer med rötterna i den mao-stalinistiska traditionen.

I den läsvärda boken *Lenin* (2001) skriver Stefan Lindgren (s. 85) med anledning av den tyska socialdemokratins förräderi vid utbrottet av 1:a världskriget (1914): ”Kautskys ’radikala’ falang hade begränsat sig till att begära vissa omformuleringar i motiveringen till krigsanslagen. Lenins alla varningar för skojaren Kautsky synes besannade. Han var enligt Lenin ’en maskerad fiende, diplomatiskt uppsnyggad, som fördunklar arbetarnas ögon, förlöar deras fattningsförmåga och avtrubbar deras samvete’.”

Det som är problematiskt med denna skrivning är att det inte preciseras *när* Lenin formulerade sitt omdöme om Kautsky, vilket ger intrycket av att Lenin länge ansett detta (i svenska Wikipedias upplagsord om Kautsky används citatet på just detta opreciserade sätt). I själva verket kommer uttalandet från hösten 1914 (i ett brev till Sjljapnikov skrivet den 17 oktober), dvs efter världskrigets utbrott – brevet citeras av Lenins hustru Nadezjda Krupskaja i boken [Lenin](#). Det är mycket möjligt att Stefan L inte alls tänkte sig att man kunde tolka skrivningen som att Lenin länge haft denna uppfattning om Kautsky, men icke desto mindre är det lätt att dra en sådan slutsats i synnerhet som inget annat sägs om Lenins relationer till Kautsky och hans tänkande.

reaktionens is och oemotståndligt bringa med sig en ny lyckovår för folken.” (Karl Kautsky, ”Slaverna och revolutionen”, artikel i *Iskra* nr 18, 10 mars 1902)

Karl Kautsky skrev utmärkt för 18 år sedan!¹⁰

Denna uppskattning av Kautsky vidmakthöll Lenin i hela sitt liv, vilket visas av följande kortfattade karakteristik av Kautsky i en av Lenins sista texter (från 1923):

Det behöver inte sägas att en à la Kautsky skriven lärobok på sin tid var synnerligen nyttig. Men det är i alla fall dags att överge tanken att den skulle ha förutsett den fortsatta världshistoriens alla utvecklingsformer. Nu kan det vara på sin plats att säga att de som tror så helt enkelt är dum-bommar.¹¹

Lenin-texterna

Texterna anges i tidsföljd. I vissa fall så har även angetts vilken frågeställning som Lenin behandlar i anknytning till Kautsky-referensen. Lagg märke till att Lenin, särskilt i större arbeten, ofta hänvisar flera gånger till Kautsky, men nedan anges varje text enbart en gång.¹²

[Vad är ”folkvännerna” och hur kämpar de mot socialdemokraterna?](#) (1894)

[Vår närmaste uppgift](#) (1899)

[Vad bör göras?](#) (1902)

[Den nationella frågan i vårt program](#) (1903)

[Ett steg framåt, två steg tillbaka](#) (1904)

[Svar av N. Lenin till Rosa Luxemburg: Ett steg framåt, två steg tillbaka](#) (1904)

[Den tredje partikongressen](#) (1905)

[Socialdemokratins två taktiska linjer i den demokratiska revolutionen](#) (1905)

[Till den internationella socialistiska byråns sekretariat i Brüssel](#) (1905)

[Revideringen av arbetarpartiets agrarprogram](#) (1906)

[Moskvaupprorets lärdomar](#) (1906)

[Partisanrig](#) (1906)

[Förord till den ryska översättningen av Kautskys ”Den ryska revolutionens drivkrafter och dess framtidsutsikter”](#) (1906)

[Förord till den ryska översättningen av K Marx’ brev till L Kugelman](#) (1907)

[Den revolutionära socialdemokratins plattform](#) (april 1907)

[Den internationella socialistiska kongressen i Stuttgart](#) (sept 1907)

[Till bedömningen av den ryska revolutionen](#) (1908)

[Den stridbara militarismen och socialdemokratins antimilitaristiska taktik](#) (1908)

[Materialism och empiriokriticism - Kritiska anteckningar om en reaktionär filosofi](#) (1908)

[Den historiska innebörden av den inre partikampen i Ryssland](#) (1910)

[Kritiska anmärkningar i den nationella frågan](#) (1913)

[Om brott mot enheten som döljs med skrik om enhet](#) (1914)

[Om nationernas självbestämmanderätt](#) (1914) [refererar rikligt och mycket positivt till Kautsky]

¹⁰ Ur ”Vänsterismen” – kommunismens barnsjukdom

¹¹ [Om vår revolution](#) (med anledning av N Suchanovs anteckningar), nedtecknat i januari 1923.

¹² I en del artiklar tar Kautsky mycket stor plats, se t ex ”Den nationella frågan i vårt program” (1903), ”Förord till den ryska översättningen av Kautskys ”Den ryska revolutionens drivkrafter och dess framtidsutsikter” ” (1906) och ”Till bedömningen av den ryska revolutionen” (1908)

Lenin om Kautsky efter 1:a världskrigets utbrott (exempel):

[Död chauvinism och levande socialism](#) (december 1914) [Efter 1:a världskrigets utbrott: här är Lenin mycket kritisk till Kautskys ställningstagande]

Och så till slut bör vi nämna Lenins stora generalangrepp på Kautsky, från november 1918:

[Den proletära revolutionen och renegaten Kautsky](#)

MF 28/12 2013